

УДК159.947.24

В. В. Соколовський

РОЛЬ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРА ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Концепція реформування органів внутрішніх справ передбачає здійснення заходів щодо забезпечення якісної підготовки фахівців правоохоронних органів, створення умов для формування та розвитку високих професійних якостей, умінь та навичок.

Вивчення різноманітних аспектів діяльності співробітників ОВС та підрозділів внутрішніх військ дало можливість визначити її особливість, яка позначається на формуванні готовності майбутніх офіцерів системи МВС України до професійної діяльності у певному соціальному середовищі, надзвичайних та екстремальних ситуаціях за різних обставин.

На думку науковців [1; 2; 6], ефективність професійної діяльності залежить від таких чинників, як: стійкість професійної мотивації, організація психофізіологічної структури діяльності, спеціальних знань, умінь та навичок. Проблема професійно важливих навичок особистості розв'язується в контексті концепцій їх відповідності-невідповідності до вимог професії. Важливим компонентом професійної підготовки є формування емоційно-вольової культури працівників органів внутрішніх справ.

Як свідчить аналіз наукової літератури, різні аспекти професійної підготовки офіцерів внутрішніх військ було досліджено в працях провідних зарубіжних і вітчизняних науковців. Так, окремі аспекти виховання професійно-особистісних якостей майбутніх офіцерів проаналізовано у працях В. Вдовюк, О. Герасимова та інших. Проблему професійної підготовки курсантів розглядали такі вчені, як: І. Ващенко, В. Монастирський, Г. Попова, В. Тюріна, О. Федоренко, В. Ягупов та інші. Окремі питання теоретичної й практичної підготовки працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності та до дій в екстремальних ситуаціях розкрито в працях Н. Андреева, А. Буданова, В. Журавльова, М. Козяр, Л. Кондрашової, С. Лебедевої, В. Плиско, А. Чирікова. Проте проблема підвищення ефективності формування в майбутніх правоохоронців емоційно-вольової культури як складника загальної професійної підготовки ще не стала предметом спеціального аналізу та не знайшла належного відображення у педагогічній теорії.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі наукових розробок фахівців розкрити особливості професійної діяльності офіцерів та висвітлити роль емоційно-вольової культури у професійній діяльності офіцерів системи МВС України.

Ефективність виконання правоохоронних завдань передусім залежить від якісно нової кадрової політики, основна мета якої полягає у створенні соціальних, правових, виховних педагогічних, економічних та інших передумов для формування високо-професійного персоналу органів внутрішніх справ, здатного ефективно, на високому рівні виконувати оперативно-службові завдання.

Професійна підготовка має складну структуру з високо розвинутими пізнавальними, емоційними і вольовими процесами. Пізнавальні процеси відображають важливі сторони і форми професійної діяльності. Емоційні процеси – посилення чи послаблення активності військовослужбовця. Вольові процеси пов'язані з використанням складних технічних дій, формуванням стану психічної готовності майбутніх офіцерів до конкретних професійних завдань.

Для формування професійної придатності офіцерів внутрішніх військ МВС України необхідний цілий комплекс якостей особистості таких, як: стійка професійна направленість (мотив як вираження потреб, бажань і інтересів людини до своєї професії, що підтверджується постійним прагненням до самовдосконалення); глибокі загальнотеоретичні знання, навички та вміння; адекватний рівень розвитку психічних процесів, що забезпечують успішність професійного навчання й діяльності; емоційна стійкість (збереження здатності до високоефективної діяльності в умовах небезпеки, аварійних ситуаціях, дефіциту часу та інформації, впливу екстремальних чинників).

Екстремально-професійна діяльність – особливий вид діяльності. Її зміст, алгоритми прийняття рішення, способи здійснення, періодичність настільки змінні, наскільки неповторна, своєрідна надзвичайна ситуація.

Правоохоронець – це насамперед людина, якій притаманні певні психічні, психофізіологічні, фізичні та інші особливості. Його психічні параметри – особливості відчуття, сприймання, пам'яті, мислення, уваги та уваги, а також темперамент, характер, потреби, мотиви, переживання, емоції, почуття та інше завжди суб'єктивні чинники в екстремально-професійній діяльності. Їх ніколи не можна точно спрогнозувати.

Як відомо, професійна діяльність правоохоронця характеризується істотною роллю процесів прийняття рішень у зв'язку з наявністю великої кількості проблемних ситуацій на всіх рівнях діяльності. Через високу складність діяльності, відповідальність за її результат, невизначеність ситуацій, виникнення непередбачених обставин підвищується рівень ймовірності прийняття помилкових рішень і, як наслідок, порушення ефективності та надійності діяльності [3].

Залучення особового складу внутрішніх військ до оперативно-профілактичних відпрацювань регіонів, виконання службових обов'язків щодо забезпечення охорони важливих державних об'єктів воєнно-промислового комплексу, атомних електростанцій, дипломатичних установ, конвоювання засуджених, участь у ліквідації епідемій і

катастроф пов'язано із значним негативним впливом на свідомість, психіку, моральний та фізичний стан офіцера. Ці чинники істотно впливають на здатність справлятися з періодичним, іноді досить тривалим та інтенсивним впливом (або очікуванням впливу) екстремальних професійних, соціальних, особистісних чинників.

Професійна екстремальна діяльність – це специфічний вид суспільно корисної, але небезпечної для здоров'я і життя діяльності, яку виконують у надзвичайних ситуаціях спеціально підготовлені фахівці. Її характеризують: відсутність однозначної технологічності, послідовності, виробленого алгоритму дій; постійна присутність загроз для здоров'я і життя фахівців; невизначеність її результатів; потреба адекватних знань, навичок і вмій; наявність необхідних індивідуально-психологічних і соціально-психологічних параметрів; обмежений час на прийняття рішення; відсутність достовірної інформації про тенденції ситуації та її окремі чинники; нестандартність дій; постійна зміна дій залежно від зміни тенденцій ситуації; велике психічне, психофізіологічне і фізичне навантаження; необхідність проявляти вольові якості [3].

Стан і поведінка фахівців у надзвичайних ситуаціях зумовлюються численними, внутрішніми і зовнішніми чинниками, що суттєво впливають на якість і результати діяльності. Під дією екстремальної ситуації у людини відбуваються емоційні, пізнавальні, вольові й мотиваційні зміни, які зумовлюють виникнення різних психічних станів та змін у поведінці. В екстремальній ситуації емоції найчастіше виявляються у формі психічної напруженості, тривоги, страху, фрустрації, стресу, афекту тощо.

Особливістю діяльності в екстремальних умовах є те, що вона, по-перше, завжди непередбачувана, тобто її завчасно не можна чітко спрограмувати; по-друге, містить у собі ризик для життя фахівців правоохоронців; по-третє, вимагає умілих індивідуальних і групових дій; по-четверте, часто вимагає одночасного виконання двох і більше дій та операцій, спрямованих на розв'язання різних завдань, тобто колективної діяльності.

Ефективність професійного становлення особистості залежить від її особистісних характеристик. Однією з найважливіших характеристик є професійна мотивація як спонукальна сила, котра спрямовує активність особистості на задоволення різних потреб (в праці, спілкуванні, самоствердженні, самореалізації, самовдосконаленні тощо). Професійна діяльність нерозривно пов'язана із самовизначенням, самоствердженням, самореалізацією та самовдосконаленням людини в суспільстві, колективі. Професійна надійність є основним показником ефективної діяльності правоохоронця та його ефективної взаємодії з іншими людьми [4].

На думку науковців [1; 5], модель сучасного працівника органів внутрішніх справ передбачає відповідність його професійних якостей основним кваліфікаційним вимогам до фахівців ОВС. До професійних

якостей офіцера внутрішніх військ належать такі, як: ціле мотиваційні якості (світогляд, переконання, усвідомлення свого значення та функцій у правоохоронній діяльності, мотиви вчинків та службові інтереси, ставлення до перспектив службового просування); морально-психологічні (морально-ділові) якості (сумлінність, відповідальність, дисциплінованість, почуття обов'язку, гуманність, справедливість, вимогливість, моральна стійкість та непідкупність); професійно-ділові якості (загальний інтелект, професійне мислення; спостережливість; розвинена пам'ять, професійна майстерність як сукупність професійних знань, умінь і навичок; психологічна підготовленість; спеціальні здібності); психофізіологічні якості та властивості (емоційність, швидкість моторних реакцій, урівноваженість, стійкість до фізичних та психічних навантажень, психологічного тиску, здатність до ризику).

Як свідчить аналіз наукової літератури, одним із важливих завдань професійної підготовки майбутніх офіцерів внутрішніх військ є формування емоційно-вольової культури. Емоційно-вольова культура – це сутнісна характеристика особистості, яка визначає певний рівень її розвитку, здатність останньої до оволодіння власною поведінкою, адекватно проявляти власні емоції та реагувати на емоції інших, управляти емоційним станом і емоційними реакціями на зовнішні та внутрішні діяння, до самоутворення, саморегуляції, самоорганізації свого життя та діяльності, самообмеження деяких безпосередніх прагнень і потреб, самоконтролю та виявлення вольових якостей [3; 5; 7].

У професійній діяльності працівників правоохоронних структур можна виділити такі компоненти, як: пізнавальний, комунікативний, організаційний, конструкційний, соціальний, емоційно-вольовий, пошуковий тощо. Емоційно-вольовий компонент відображають емоційну стійкість, витримку, концентрацію особистості на виконання завдань. Витримка та самовладання виявляються в умінні стримувати свої почуття, якщо це потрібно, гальмувати імпульсивні дії, підпорядковувати себе поставленій меті.

Наполегливість офіцера дає йому змогу продовжувати діяльність у найскладніших умовах, незважаючи на тимчасові невдачі й перешкоди. Це одна з найважливіших його якостей, що сприяють йому в досягненні мети. Рішучість як вольова якість особистості дає змогу виконати ухвалене рішення без зайвих вагань. Військовослужбовці, позбавлені цієї якості, часто не можуть довести розпочату справу до кінця і невпевнені в правильності вибору засобу виконання рішення. Важливою умовою рішучості є сміливість, тобто готовність військовослужбовця йти на оптимальний і виправданий ризик. Безумовно, рішучість має ґрунтуватися на глибокій розсудливості й лише тоді вступати в дію, коли боєць остаточно вирішує, як йому діяти.

Дисциплінованість – виявлення волі, що характеризується усвідомленим, точним і своєчасним виконанням обов'язків, умінням підпорядковувати свої дії потребам військової служби [7].

Отже, професійна діяльність офіцера внутрішніх військ □ ризикована, оскільки відбувається за умов дії екстремальної загрози. Рівень готовності офіцерів внутрішніх військ до професійної діяльності визначається такими взаємозумовленими і взаємозалежними складниками, як: особистісної (самосвідомість, рефлексія та емоційно-вольові якості) та професійної (мотиваційні, комунікативні, пізнавальні якості та компетентність). Проведене дослідження вказує на важливу роль емоційно-вольової культури в структурі особистісних якостей і підкреслює особливе значення процесу її формування в курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України.

Список використаної літератури

- 1. Ануфрієв М. І.** Вищий заклад освіти МВС України : наук-практ. посіб. / М. І. Ануфрієв – Х. : Ун-т внутр. справ, 1999. – 396 с.
- 2. Бандурка О. М.** Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / О. М. Бандурка. – Х. : Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
- 3. Козяр М. М.** Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях : монографія / М. М. Козяр – Львів : «СПОЛОМ», 2004. – 376 с.
- 4. Лебедева С. Ю.** Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України : монографія / С. Ю. Лебедева, О. В. Тімченко – Х. : Видавництво ХНАДУ, 2005. – 326 с.
- 5. Монастирський В. М.** Педагогічні умови формування професійних навичок курсантів у вищих навчальних закладах МВС України : монографія / Валерій Миколайович Монастирський. – Донецьк : ДЮІ МВС України, 2011. – 240 с.
- 6. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей) : довідник / М. І. Ануфрієв, Ю. Б. Ірхін, М. Н. Курко та ін. – К. : МВС України: КІВС, 2003. – 35 с.**
- 7. Ягупов В.** Військова психологія : підручник / В. Ягупов – К. : ТанDEM, 2004. – 656 с.

Соколовський В. В. Роль емоційно-вольової культури в професійній діяльності офіцера внутрішніх військ

У статті проаналізовано вітчизняну психолого-педагогічну літературу з метою розкрити особливості професійної діяльності офіцерів внутрішніх військ у надзвичайних ситуаціях. Визначено основні кваліфікаційні вимоги до працівників органів внутрішніх справ, надана характеристика найважливіших професійних особистісних якостей правоохоронців. Виділено компоненти професійної діяльності та висвітлено роль емоційно-вольової культури у професійній діяльності офіцерів системи МВС України.

Ключові слова: професійна діяльність, офіцер внутрішніх військ, правоохоронець, кваліфікаційні вимоги, особистісні якості, емоційно-вольова культура.

Соколовский В. В. Роль эмоционально-волевой культуры в профессиональной деятельности офицера внутренних войск

В статье анализируется отечественная психолого-педагогическая литература с целью раскрыть особенности профессиональной деятельности офицеров внутренних войск в чрезвычайных ситуациях. Определены основные квалификационные требования к работникам органов внутренних дел, дана характеристика наиболее важных профессиональных личностных качеств правоохранителей. Выделены компоненты профессиональной деятельности работников правоохранительных органов и освещена роль эмоционально-волевой культуры в профессиональной деятельности офицеров системы МВД Украины.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, офицер внутренних войск, правоохранитель, квалификационные требования, личностные качества, эмоционально-волевая культура.

Sokolovsky V. V. The role of the emotional and volitional culture in the professional activity of a interior troops officer

The domestic psychological and pedagogical literature is analyzed in the article in order to divulge the peculiarities of the interior troops officers' professional activity. The main qualification requirements for interior authority specialist have been determined; the most professionally important personal features of military men have been characterized. The components of law machinery workers' professional activity have been marked out, and the role of the emotional and volitional culture in the professional activity of officers of the Ministry of Home Affairs of Ukraine has been elucidated.

Key words: professional activity, interior troops officer, military man, qualification requirements, personal features, emotional and volitional culture.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 378.147+37.013+504

К. В. Стецюк

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТИ
В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО АГРОНОМА**

Екологічна криза, що посилюється як частина *кризи техногенної цивілізації*, загострює проблему взаємодії та спільного розвитку людини, штучного середовища (техносфери), створеного нею, і природи. Криза носить глобальний характер і, як підкреслюють вчені всього світу,